

Vlinders

tijdschrift van De Vlinderstichting
jaargang 34, november 2019

Vlinders van de droge hei
Effecten van neonicotinoïden

'Vlinders' is het kwartaaltijdschrift van De Vlinderstichting. Het geeft informatie over vlinders en libellen in Nederland.

ISSN 0923-1846

Redactie

Jurriën van Deijk, Samuëlle van Deutekom, Maarten Immerzeel, Louis van Oort, Albert Vliegthart

Hoofd- en eindredactie en vormgeving

Liesbeth van Agt

Omslag

Kommavlinder

Foto: Joost Uittenbogaard

Kopij

sturen naar redactieadres, uiterlijk twee maanden voor het verschijnen van het nummer. Auteurs wordt verzocht alvorens te gaan schrijven contact op te nemen met de redactie.

Druk

Propress, Renkum

Dit tijdschrift is gedrukt op FSC-papier.

Advertenties

liesbeth.vanagt@vlinderstichting.nl

Redactieadres

liesbeth.vanagt@vlinderstichting.nl

Overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie en de auteur.

Donateurs

U kunt zich aanmelden als donateur via onze website of uw donatie overmaken op IBAN NL70 INGB 0005 1344 25 t.n.v. De Vlinderstichting te Wageningen. Donateurs (vanaf € 30 per jaar) ontvangen elk kwartaal het tijdschrift Vlinders. Een donateurschap voor het leven bedraagt € 1.000. Giften zijn natuurlijk ook altijd welkom. Opzeggen kan schriftelijk of via info@vlinderstichting.nl.

Algemeen contactadres

De Vlinderstichting

Postbus 506

6700 AM Wageningen

tel. 0317 - 46 73 46

info@vlinderstichting.nl

Bezoekadres

Mennonietenweg 10, Wageningen

www.vlinderstichting.nl

Volg ons op

Vlinder of libel gezien?

Geef het door via www.telmee.nl.

Vragen over een vlinder of libel? Kijk op www.vlinderstichting.nl. U kunt uw vraag ook sturen naar vragen@vlinderstichting.nl.

4

8

10

14

18

22

24

26

Titia Wolterbeek

Beste donateurs,

Zou stikstof het woord van het jaar worden? Sinds de uitspraak van de Raad van State over de Programmatische Aanpak Stikstof – kortweg PAS – is er in elk geval enorm veel over te doen. Voor vlinders is dat goed nieuws, want zij lijden al jaren onder de gevolgen van stikstof. De effecten waren voor iedereen zichtbaar tijdens de jaarlijkse Tuinvlindertelling: het aantal vlinders per telling is de afgelopen jaren dramatisch gedaald. Dankzij de Meetnetten Vlinders en Libellen hebben we ook de ‘harde cijfers’. In het artikel over de vlinders van de zandgronden leest u meer over wat stikstof doet. Dat stikstof niet het enige probleem is, weten we natuurlijk ook. Het artikel over de invloed van de neonicotinoïde thiacloprid op het lantaarntje (een van onze meest algemeen voorkomende libellen) geeft daar een voorbeeld van. In deze Vlinders dus veel onderwerpen waar we ons zorgen over maken. En toch ben ik positief over de ontwikkelingen die we zien in de maatschappij. Eindelijk wordt het stikstofprobleem serieus genomen. Met het Deltaplan Biodiversiteitsherstel werken we met alle betrokkenen aan een oplossing. De eerste Kleurkeur-cursussen zijn gegeven aan bedrijven en gemeenten die ecologisch bermbeheer serieus nemen. Overijssel gaat actief met idylles aan de slag: op weg naar mijn wens van ‘elke gemeente haar eigen idylle!’ De combinatie van wetenschappelijk onderzoek met verhalen vertellen en het delen van onze passie voor de natuur is voor ons als Vlinderstichting de grote drijfveer en ons dagelijks werk. In deze Vlinders komt die combinatie mooi naar voren!

Titia Wolterbeek
Directeur/bestuurder

Inhoud

De effecten van neonicotinoïden op lantaarntjes	4
Hebben we straks nog de karakteristieke vlinders van de droge heide? Meetnet Vlinders	8
De libellencollectie van een Belgische baron - Historische libellenaquarellen als informatiebron	10
Tuinvlindertelling 2019 - Bar weinig vlinders	14
Het boomblauwtje Vlinderportret	15
Distelvlinder Poster	16
Met de boswachter naar de Vlietlanden	18
Genieten en puzzelen op Nature Talks	21
Nationale Nachtvlindernacht 2019 - Buxusmotten en beveiligers	22
Vlinders kijken in Jakarta	24
Niet elke rups is een processierups	26
Wetenschappelijk	28
Nieuws	29
Giften, In 't kort, boeken	30
(Web)winkel	31
Opmerkelijk	32

De effecten van neonicot

Antoine van der Heijden

Het lantaarntje is niet erg kritisch en zou overal in Nederland voor moeten komen. Toch neemt de verspreiding van deze soort af.

inoiden op lantaarntjes

Er is de laatste jaren veel aandacht voor de achteruitgang van insecten. We weten al heel lang dat sommige bedreigde soorten in aantal afnemen – gentiaanblauwtje, speerwaterjuffer en kleine heivlinder hebben het moeilijk – maar ook minder kritische soorten worden minder algemeen. Voor dagvlinders is de achteruitgang 40% in 25 jaar (Vlinderstand 2018). Bij libellen leek het lang goed te gaan, maar zien we recentelijk ook een achteruitgang (Vlinderstand 2019). Voor veel andere groepen weten we het niet exact, maar het is duidelijk dat de achteruitgang voor veel insectengroepen geldt (Kleijn et al., 2018).

Er zijn uiteraard verschillende oorzaken voor deze achteruitgang, maar een van de dingen die vaak genoemd worden, is pesticidegebruik. Met name neonicotinoïden staan daarbij in de aandacht. Dit zijn relatief nieuwe middelen die gebruikt worden tegen plaaginsecten. Ze werken doordat ze de zenuwfunctie van insecten blokkeren, waardoor die verlamd raken. Vaak worden deze stoffen als zaadcoating gebruikt. De plant neemt deze stof op, waardoor hij giftig wordt voor insecten. Dit betekent dat ook insecten die de bloemen van deze plant bezoeken hieraan blootgesteld worden. Bijen bleken hier gevoelig voor te zijn en daarom zijn veel toepassingen van de drie meest gebruikte neonicotinoïden, imidacloprid, clothianidin en thiamethoxam, nu niet meer in Nederland toegestaan (Ctgb, 2018). Sommige neonicotinoïden, zoals thiacloprid, worden echter nog veel gebruikt.

In de sloot

Een deel van het middel wordt niet door de plant opgenomen, maar komt onder andere via uitspoeling of spuitdrift in de sloot terecht. Zo kan het een invloed hebben op de dieren die daar leven; wat de effecten zijn is echter onduidelijk. Er worden voor toelating wel tests gedaan met aquatische dieren zoals waterlooien, maar dat is onder laboratoriumomstandigheden (Barmentlo, 2018). Dat wil zeggen: dagelijks hoge kwaliteit voedsel, schoon mediumwater en geen roofdieren in de buurt. In hoeverre is dit vergelijkbaar met een sloot? In veel sloten in Nederland worden neonicotinoïden aangetroffen, vaak in concentraties boven de vastgestelde normen (voor thiacloprid 0,11 µg/l, RIVM). De effecten op de gemeenschap in die sloten, inclusief de libellen die er leven, waren onbekend. Rijksuniversiteit Leiden heeft nu via crowdfunding een faciliteit verworven, het Levend Lab, om ook in

Tekst:

Roy van Grunsven

De Vlinderstichting
en

Henrik Barmentlo

Henrik Barmentlo

Figuur 1: Het Levend Lab van Universiteit Leiden waar onderzoek gedaan wordt naar de effecten van pesticiden op het leven in sloten.

Tekst:

echte sloten te onderzoeken wat de invloed is (figuur 1, www.facebook.com/levendlab). Er blijkt veel variatie tussen soorten te zijn; zo bleken watervlooien als ze in een sloot leven al effecten van neonicotinoïden te vertonen bij een concentratie die bijna 2500 keer zo laag was als waar je in het lab effecten vindt. Ook waterpissebedden en de haft gewone tweevleugel hadden last van deze stoffen, terwijl dat niet het geval was voor dansmuglarven (Barmiento, 2018). Onder natuurlijke omstandigheden – waar het leven niet altijd over rozen gaat – kunnen effecten veel groter zijn dan in het lab waar de leefomstandigheden optimaal zijn. Hoe zit dit met libellen?

Proef met lantaarntje

De meest wijdverspreide libel van Nederland is het lantaarntje. Deze soort is weinig kritisch en zou in elke sloot moeten leven (Dijkstra & Kalkman, 2002). Toch zien we dat ook deze soort de laatste jaren afneemt in verspreiding: er zijn meer en meer gebieden in Nederland waar hij niet gevonden wordt. Het zou kunnen zijn dat de blootstelling aan pesticiden daar een van de oorzaken van is. Er is maar weinig bekend over de gevoeligheid van libellenlarven voor pesticiden en al helemaal onder natuurlijke omstandigheden. Daarom is in de proefsloten in Leiden een experiment gedaan om te kijken hoeveel last deze soort heeft van een van die neonicotinoïden, thiacloprid.

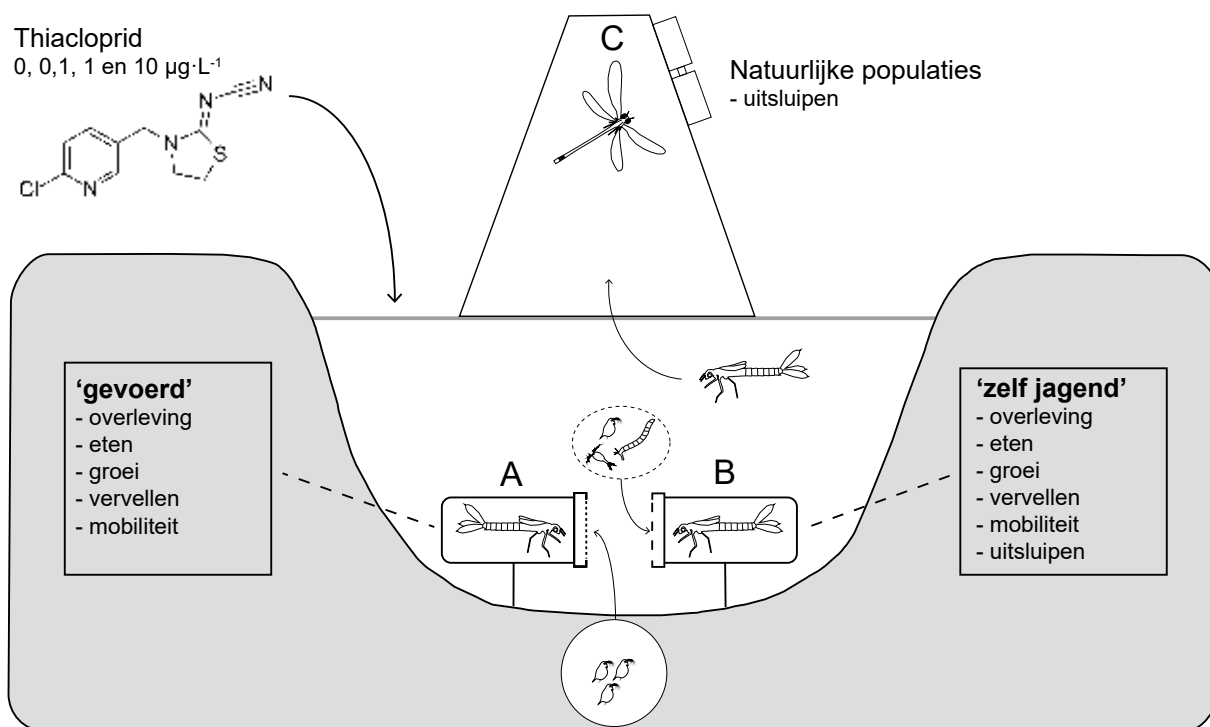

Christophe Brochard

Larve van het lantaarntje.

De proefsloten in Leiden zijn met verschillende concentraties thiacloprid behandeld om te kijken wat dat voor gevolgen heeft (Barmiento 2019). Deze sloten waren allemaal identiek toen het experiment begon

(figuur 1). In iedere sloot leven van nature lantaarntjes maar er zaten ook een paar larven van lantaarntjes in kooitjes in, zodat ze regelmatig opgemeten konden

Figuur 2. In de sloten is bij vier concentraties thiacloprid naar vrijlevende larven van het lantaarntje en larven in kooitjes gekeken. Sommige larven werden gevoerd en andere moesten zelf prooien vangen die naar binnen konden zwemmen. Verschillende aspecten van hun ontwikkeling zijn gemeten. (gebaseerd op Barmiento et al., 2019)

worden (figuur 2). Sommige kooitjes hadden grof gaas waardoor beestjes naar binnen konden en de larven zelf konden jagen. Andere kooitjes hadden fijn gaas en de larven werden gevoerd; hierdoor weten we ook precies hoeveel ze hebben gegeten. Door te vergelijken hoe de larven het doen in sloten zonder thiacloprid en sloten met 0,1, 1, of 10 microgram thiacloprid per liter krijgen we inzicht in de effecten van deze stof.

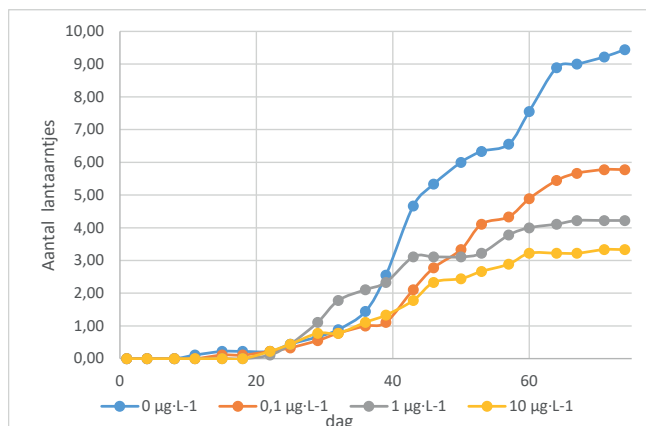
Effecten

De overleving van de larven was vrijwel 100%. Daarmee lijken de effecten beperkt, maar als we beter kijken is er meer aan de hand. Van de larven die gevoerd werden weten we exact hoeveel watervlooien ze aten. De dieren die in water met thiacloprid leefden, aten minder dan de larven in schoon water. Zowel de gevoerde larven als de larven die zelf hun eten moesten vangen, waren minder mobiel bij hogere concentraties: ze zwommen minder vaak weg als ze verstoord werden. Dit is een manier om aan natuurlijke vijanden te ontsnappen: niet wegzwemmen is dan gevaarlijk. Ook zou deze verminderde beweeglijkheid mogelijk het jagen hebben belemmerd, waardoor de lantaarntjes meer voer lieten liggen. Van de lantaarntjes die in kooitjes zaten, maar zelf hun eten moesten vangen, slopen er minder uit in de sloten met thiacloprid; de ontwikkeling is vertraagd. Dit zijn allemaal dingen die onder ideale omstandigheden niet uitmaken; als er voldoende voedsel is en er geen natuurlijke vijanden zijn, is het niet erg om niet weg te zwemmen of minder te eten. In de natuur is dat anders: het is gevaarlijk om langer over je ontwikkeling te doen, want hoe langer je in het water zit, hoe groter de kans dat je gevonden wordt door een natuurlijke vijand.

Deze effecten komen samen in de larven die vrij in de sloot leefden, waar ze zelf moesten jagen en waar ook natuurlijke vijanden waren. Over een deel van de sloten stond een gazen tentje van 60 bij 60 cm waar een klein deel van de lantaarntjes in de sloot in uitslopen. Hierdoor kunnen we zien wat het effect van de behandeling op de vrijlevende lantaarntjes is. In de schone sloten slopen er gemiddeld negen uit in het stukje onder de tent, in de laagste concentratie zes, bij 1 µg/l vier en bij de hoogste concentratie maar drie (figuur 3). De behandeling was niet direct dodelijk, maar uiteindelijk overleefden er dus wel veel minder. Een zo sterke verlaging van het aantal dieren dat uitsluit, kan natuurlijk op termijn ook funest zijn voor een populatie.

Metten

De concentraties die gebruikt zijn in dit experiment worden ook regelmatig gemeten in sloten in Nederland (zie www.bestrijdingsmiddelenatlas.nl). Het is dus heel waarschijnlijk dat dit ook een substantiële invloed heeft op de libellenfauna in Nederland. Dit is

Figuur 3. Het uitsluipen van de lantaarntjes begint ongeveer tegelijkertijd in alle sloten, maar uiteindelijk sluipt er veel meer uit naarmate er minder thiacloprid in de sloot zit. Weergegeven is het gemiddeld aantal lantaarntjes dat uitgesloepen is in de tentjes. De behandeling is gestart op dag 20.

primair het geval in agrarische gebieden, maar omdat veel water met elkaar in verbinding staat niet alleen daar. Het is niet eenvoudig om te zien wat er aan pesticiden in het water zit en daardoor hebben we ook geen goed beeld van de plekken waar dit speelt. Dankzij de inzet van vrijwilligers in het Meetprogramma Libellen weten we van een heleboel plekken in Nederland al wel hoe het met de libellen gaat. Het zou interessant zijn om ook te weten in hoeverre dit soort stoffen daar ook in het water zitten. Als onderdeel van het EU-project ACTION willen we daar de komende tijd, samen met de tellers, naar gaan kijken. Dat insecticiden schadelijk zijn voor plaaginsecten is logisch: daar zijn ze voor bedoeld. In hoeverre ze ook ongewenste effecten hebben op andere insecten, is echter vaak onduidelijk en onderwerp van discussie. De resultaten van deze studies laten zien dat die effecten aanzienlijk kunnen zijn, ook bij concentraties die we in Nederland regelmatig tegenkomen.

Literatuur

- Barmentlo, S. H., Parmentier, E. M., de Snoo, G. R., & Vijver, M. G. (2018). Thiacloprid-induced toxicity influenced by nutrients: Evidence from in situ bioassays in experimental ditches. *Environmental Toxicology and Chemistry*, 37(7), 1907-1915.
- Barmentlo, S. H., Vriend, L. M., van Grunsven, R. H. A., & Vijver, M. G. (2019). Environmental levels of neonicotinoids reduce prey consumption, mobility and emergence of the damselfly *Ischnura elegans*. *Journal of Applied Ecology*, 56(8), 2034-2044.
- Ctgb (2018). Gebruiksvoorschriften aangepast aan EU-verbod buitengebruik neonicotinoïden. Nieuwsbericht. 12-09-2018.
- Dijkstra, K.-D.B. & Kalkman, V. J. (Eds.), (2002). *De Nederlandse libellen: (Odonata)*. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis/K.N.N.V. Utrecht.
- Kleijn, David; Bink, Ruud J.; Braak, Cajo J.F. ter; Grunsven, Roy van; Ozinga, Wim A.; Roessink, Ivo; Scheper, Jeroen A.; Schmidt, Anne M.; Wallis de Vries, Michiel F.; Wegman, Ruut; Zee, Friso F. van der; Zeegers, Th. (2018). *Achteruitgang insectenpopulaties in Nederland: trends, oorzaken en kennis-lacunes* (Nr. 2871). Wageningen Environmental Research.

Hebben we straks nog de van de droge heide?

Nog niet eens zo heel lang geleden hoorde een augustusbezoek aan een heideveld tot het standaardrepertoire van veel vlinderaars. Op de bloeiende hei zag je al gauw tientallen heivlinders en kommavlinders, en op een paar plekken ook kleine heivlinders.

Tekst: Al eerder hebben we in dit 'feuilleton' geschreven over hoe de vlindergemeenschap op de hei veranderd is. (Worden de vlinders op de hei steeds gewoner?) We zijn maar een drietal jaar verder met een tweetal extreem droge zomers achter de rug; nu moeten we een iets meer alarmistische boodschap afgeven: zien we nog wel de karakteristieke vlinders van de droge heide volgend jaar? Staan we op het punt binnen afzienbare tijd een of meer soorten in Nederland echt te verliezen?

Chris van Swaay
De Vlinderstichting
& Martin Poot

CBS

Leeft de heide nog?

Zoals eerder gerapporteerd, gaat het al langer slecht met de heide. Eerst op grote schaal ontgonnen tot er vooral snippers over waren die vaak geïsoleerd van elkaar liggen, daaroverheen kwam de verdroging, verzuring en vermessing, en uiteindelijk zijn er op veel heidevelden alleen nog paarse struiken over. Het ziet er op het eerste gezicht wel mooi uit, maar leeft het nog?

Laten we de meest karakteristieke soorten van droge heide eens onder de loep nemen: heivlinder, kommavlinder en kleine heivlinder. De eerste twee komen behalve op heide ook voor in de duinen. Tot en met 2018 hebben we de officiële indexen, voor 2019 gebruiken we een voorlopige index (nog niet alle routes waren bij het schrijven van dit stuk ingevoerd).

Heivlinder

Begin jaren negentig was dit een van de talrijkste vlinders op routes op droge heide, en je kon er zo maar tientallen of zelfs honderden zien op een goede dag. In de duinen gaat hij met niet al te veel grote

schommelingen achteruit. Dit gebeurt gestaag met 8% per jaar, waarbij we ondertussen sinds het begin van de jaren negentig bijna 90% van de heivlinders in de duinen zijn kwijtgeraakt.

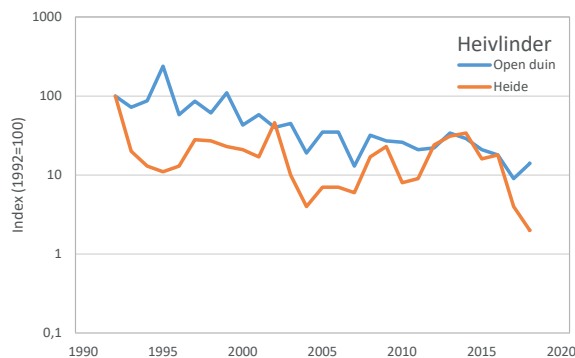
Op de heide schommelt de soort veel meer. Vooral in de jaren 2003 en 2013 (niet toevallig heel droge zomers) vielen de grote klappen met een forse daling in de aantallen. In 2018 staat de indexwaarde (gevaarlijk) dicht bij nul, 98% lager dan in 1992. In 2019 bleven de aantallen op de hei op hetzelfde lage niveau.

Kommavlinder

Zowel in de duinen als op de heide laat de trend een vrijwel voortdurende daling zien. Tot 2018: toen daalden de aantallen op de heide van het ene op het andere jaar met 80%. Tegelijkertijd stegen de aantallen in de duinen. We vermoeden dat de kommavlinder, meer dan andere soorten, te lijden heeft gehad van de droogte in 2018. In 2019 is hij vrijwel niet meer gezien in het binnenland en zijn ook in de duinen de aantallen enorm gedaald.

Kleine heivlinder

Onze meest bedreigde soort van droge heide (en stuifzand). Nog maar één populatie is er over in heel Noordwest-Europa. De dichtstbijzijnde populaties liggen ter hoogte van Parijs of bij Berlijn. Al jaren schommelen de aantallen op de Veluwe tussen enkele en hooguit tientallen. In 2018 hebben we geprobeerd de soort te helpen door nectarkroegen te maken. Die wisten ze gelukkig ook te vinden. Maar in 2019 zijn nog maar een paar vlinders gezien.

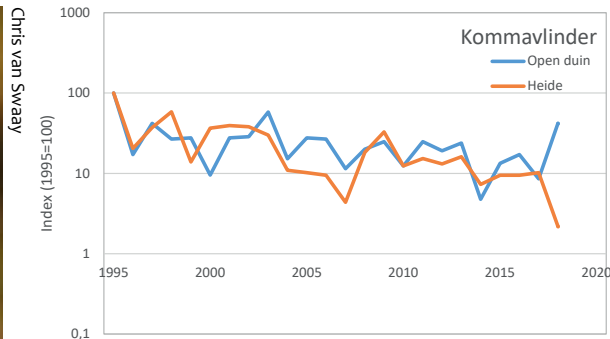
Index van de heivlinder 1992-2019.

Chris van Swaay

Heivlinder

karakteristieke vlinders

Index van de komma-vlinder 1995-2019.

Oorzaken

Achter de recente achteruitgang van vlinders van droge heide zitten twee grote drijvende krachten:

- Wat acuut speelt, zijn de effecten van de klimaatverandering. Deze leidt niet alleen tot hogere temperaturen, maar ook tot meer droogte én zwaardere buien met wateroverlast. Vooral die droogte hakte erin: de struikheide bloeit niet of slecht, en er is dus weinig nectar. Bovendien sterft veel schapengras, een van de belangrijkste waardplanten voor de rupsen. Dat komt wel weer terug, maar de rupsen hebben niets te eten.
- De stikstofdepositie vanuit het intensief gebruikte agrarische landschap is een al veel langer onderkend probleem voor de natuur op de hei. Deze legt een deken van ammoniak over de heide. Die leidt in eerste instantie tot de beruchte vergrassing: ongewenste grassen bedekken langzaam de open stukjes zand en uiteindelijk ook de heideplanten. Daarnaast verzuurt de bodem verder, waardoor er steeds minder mineralen beschikbaar zijn voor de planten die erop groeien, en daarmee ook voor de rupsen van vlinders die van die planten moeten eten. De stikstofdepositie is weliswaar gedaald, maar nog steeds veel hoger dan de kritische depositie. En die is vermoedelijk ook nog eens te hoog. We denken dat de te hoge stikstofdepositie uitein-

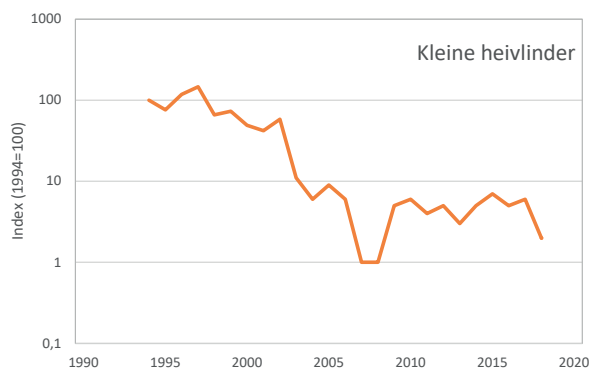
delijk verantwoordelijk is voor de voortdurende langzame daling van de indexen van vlinders van droge heide: er overleven bijna ieder jaar te weinig rupsen.

Volgend jaar vliegen er vast nog wel vlinders op de droge heide, maar of het aantal heivlinders en komma-vlinders zich zal herstellen is maar afwachten. En of we volgend jaar überhaupt nog kleine heivlinders zullen zien, valt te betwijfelen. Wanneer soorten verdwijnen van kleine heideveldjes kunnen deze vaak niet meer geherkoloniseerd worden, doordat de afstanden tot dichtstbijzijnde brongebieden te groot zijn geworden. Op de grotere en meer gevarieerde velden zullen zeker nog wel wat vlinders vliegen. Maar hoe lang nog? Zelfs als de stikstofdepositie en de klimaatverandering worden teruggedraaid, zal het nog lang duren voor de heidevelden weer voldoende hersteld zullen zijn. Tot dan toe zullen beheerders alle creativiteit nodig hebben om deze mooie vlinders te behouden.

Literatuur

<https://nieuws.kuleuven.be/nl/2019/uitstoot-van-stikstof-is-schadelijker-voor-natuur-dan-gedacht>.

Van Swaay, C. & M. Poot, 2016. Worden de vlinders op de hei steeds gewoner? Vlinders 31 (4): 10-11.

Index van de kleine heivlinder 1994-2019.

Chris van Swaay

De libellencollectie van een Belgische baron

Historische libellenaquar

In 2002 werd in een kast op het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) in Brussel een bijzondere ontdekking gedaan. Na bijna honderd jaar verborgen te zijn gebleven, kwam een omvangrijke verzameling van 1256 libellenaquarellen aan het licht.

Tekst: De man achter die libellencollectie bleek de Belgische baron Edmond de Selys Longchamps te zijn, die leefde van 1813 tot 1900. Samen met zijn familie woonde hij 's zomers in zijn kasteel op het landgoed Longchamps in Waremmen en 's winters in zijn herenhuis in Luik (Wasscher & Dumont, 2013). We weten veel over zijn leven uit zijn gepubliceerde dagboeken (Caulier-Mathy & Haesenne-Peremans, 2008). Deze geven een beeld van Selys als prominent politicus, als echte familieman en als beroemd libellenonderzoeker.

Karin Verspui
Veldjuffer

30.000 libellen

Vanaf jonge leeftijd had Selys interesse voor de natuur. Hij ving zijn eerste libel op elfjarige leeftijd en in de loop van zijn leven heeft Selys uiteindelijk ongeveer 30.000 libellen uit de hele wereld verzameld. Ongeveer 1200 daarvan zijn type-exemplaren waarop de eerste wetenschappelijke beschrijving van een soort is gebaseerd. Hij verzamelde ze zelf in België en de rest van Europa. Ook kreeg Selys libellen uit de hele wereld van collegaonderzoekers en hij kocht ze van handelaren en beroepsverzamelaars. Twee beroemde natuuronderzoekers, Henry Bates en Alfred Wallace, hebben libellen voor hem verzameld in Zuid-Amerika en Azië. Selys' zeer waardevolle libellencollectie maakt nu deel uit van de collectie van het KBIN.

Beschrijven

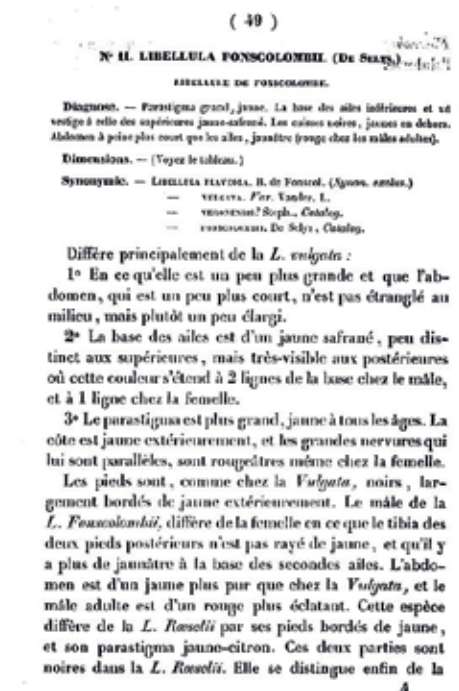
Selys is een belangrijke figuur in het libellenonderzoek. Hij heeft veel artikelen en boeken over de classificatie van libellen en de libellenfauna van landen en gebieden gepubliceerd. Hij schreef een boek met een overzicht van de Europese libellen (Selys, 1840) en op hoge leeftijd presenteerde hij een classificatie van libellen waarbij alle soorten die hem bekend waren,

Selys' sous-familles	bijbehorende Nederlandse libellenfamilies	Aantal aquarellen
Libellulines	korenbouten	0
Cordulines	glanslibellen	97
Gomphines	rombouten, bronlibellen	283
Aeschnines	glazenmakers	128
Calopterygines	beekjuffers	242
Agrionines	pantserjuffers waterjuffers breedscheenjuffers	506

werden ingedeeld bij een van zijn zes sous-familles – een soort superfamilies (Selys, 1896).

In 1854 kondigde Selys aan dat hij van plan was om monografieën te schrijven van alle zes sous-familles en deze combineren in een iconisch boek met de titel “Histoire des insectes odonates” over alle libellensoorten van de wereld. Hoewel Selys veel van de geplande monografieën heeft gepubliceerd, is zijn overzicht van alle libellensoorten van de wereld nooit verschenen.

Jaar eerste beschrijving Selys	Wetenschappelijke soortnaam door Selys	Nederlandse naam
1839	<i>Anax parthenope</i>	zuidelijke keizerlibel
1840	<i>Erythromma lindenii</i>	kanaaljuffer
1840	<i>Gomphus pulchellus</i>	plasmombout
1840	<i>Sympetrum fonscolombii</i>	zwervende heidelibel
1841	<i>Sympetrum depressiusculum</i>	Kempense heidelibel
1841	<i>Sympetrum meridionale</i>	zuidelijke heidelibel
1850	<i>Coenagrion ornatum</i>	vogelwaterjuffer

Eerste beschrijving van de zwervende heidelibel (*Sympetrum fonscolombii*) door Selys in 1840.

ellen als informatiebron

Baron Edmond de Selys Longchamps.

Niemand heeft meer libellensoorten beschreven dan hij. Uiteindelijk heeft hij er meer dan zevenhonderd voor het eerst beschreven en een wetenschappelijke naam (in het Latijn) gegeven. Zeven van de libellensoorten die in Nederland voorkomen, zijn door Selys beschreven, zoals te zien is in de tabel linksonder.

Illustreren

De in 2002 gevonden aquarellen zijn grotendeels gebaseerd op libellen in Selys' eigen collectie, en waren bedoeld voor zijn nooit verschenen boek over de libellen van de wereld. Selys maakte zelf de aquarellen van de juffers en instrueerde Guillaume Severin om

Jérôme Constant

Labels bij exemplaar van *Burmagomphus williamsoni javicus* (collectie KBIN).

de soorten van de andere sous-familles te schilderen. Hij voorzag de gemaakte aquarellen van wetenschappelijke soortnamen en voegde soms notities in het Frans toe. Op een enkele na zijn deze unieke illustraties nooit gepubliceerd. De afgelopen jaren hebben Marcel Wasscher en ik de illustraties en bijbehorende teksten geordend, gedigitaliseerd en geïnterpreteerd (Verspui, 2017; Verspui & Wasscher 2016; 2017; 2019 en Wasscher, Verspui & Cammaerts, 2016). Selys' aquarellen, tekeningen en teksten zijn nu ontsloten en te bekijken op de website van het KBIN (2019).

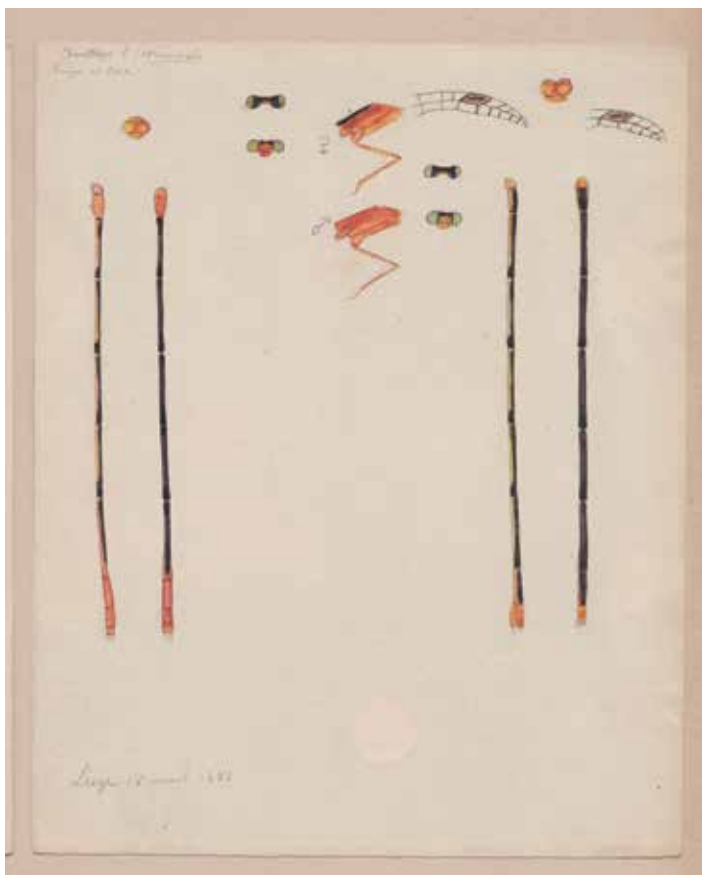
Speuren naar identiteit

Afgelopen jaren hebben we flink wat spoorwerk verricht om achter de identiteit van alle afgebeelde libellen te komen. Wij gebruikten daarvoor de notities van Selys en allerlei publicaties over libellen, raadpleegden libellenspecialisten over de hele wereld en zochten naar informatie op de labels in Selys' libellencollectie. Ons onderzoek leidde ertoe dat nu 96% van de aquarellen waarop één soort staat afgebeeld, is geassocieerd met een huidige soortnaam. Hieronder een aantal voorbeelden van op naam gebrachte libellenaquarellen.

Op onderstaande aquarel van een rombout, gemaakt door Severin, heeft Selys de onbekende naam ***Gomphus fruhstorferi*** geschreven. In Selys' collectie vonden we een exemplaar met een label met deze naam geschreven door Selys en een label toegevoegd door de Nederlandse libellenonderzoeker Maurits Lieftinck in 1939 met de soortnaam *Burmagomphus williamsoni javicus*. Zo kon uiteindelijk de identiteit van de rombout op de aquarel worden vastgesteld (Verspui & Wasscher, 2017).

Aquarel van *Gomphus fruhstorferi*, tegenwoordig *Burmagomphus williamsoni javicus* (Go66a in collectie KBIN).

Aquarel van *atrinuchalis*, tegenwoordig *Teinobasis fatacula* (Ag289a in collectie KBIN).

Bovenstaande soort met de onvolledige naam ***atrinuchalis*** is geïllustreerd door Selys op 18 april 1881 in Liège (Luik) en Selys' notitie 'Tonga et Eua' geeft aan dat deze libel is verzameld op de Fiji-eilanden. Bij het raadplegen van de libellenspecialist Milen Marinov herkende die de libel omdat hijzelf deze soort had beschreven als *Teinobasis fatacula* (Marinov & Donnelly, 2013). Pas 132 jaar nadat Selys hem had afgebeeld, heeft deze soort een wetenschappelijke naam gekregen (Verspui en Wasscher, 2016).

Teinobasis fatacula.

Soms is het eenvoudig zoals bij de aquarel hieronder, die door Selys is geschilderd en waarop hij de soortnaam ***Agrion lindenii*** heeft geschreven. In de notities op de aquarel kan je lezen dat hij de illustratie heeft gemaakt in juli 1875 op zijn landgoed Longchamps. Het gaat hier om een illustratie van de kanaaljuffer (tegenwoordig *Erythromma lindenii*). Hij had deze soort vele jaren eerder beschreven (Selys, 1840) en vernoemd naar de Belgische libellenonderzoeker Pierre Vander Linden.

Aquarel van *Agrion lindenii*, tegenwoordig *Erythromma lindenii*, kanaaljuffer (Ag88b in collectie KBIN).

Waarde van Selys' libellenaquarellen

Deze negentiende-eeuwse aquarellencollectie heeft niet alleen artistieke en historische, maar ook wetenschappelijke waarde. Het is een bron van informatie over de libellen in Selys' collectie en over de werkwijze van Selys. De aquarellen leveren ook een belangrijke bijdrage aan het libellenonderzoek doordat de aquarellen uitsluitel kunnen geven over de identiteit van nu gevonden libellen als de type-exemplaren ontbreken, beschadigd of verkleurd zijn.

Tot slot mijn dank aan mijn medeonderzoeker Marcel Wasscher, aan het KBIN – vooral Wouter Dekoninck en Jérôme Constant – en aan alle geraadpleegde libellenspecialisten, in het bijzonder Matti Hämäläinen en Rosser Garrison.

Literatuur

- Belle J. (1989): A revision of the New World genus *Neuraeschna* Hagen, 1867 (Odonata: Aeshnidae). Tijdschrift voor Entomologie, 132, 259-284.
- Caulier-Mathy, N., & Haesenne-Peremans, N. (2008): Une vie au fil des jours. Journal d'une notable politicien et naturaliste,

Deze aquarel van een glazenmaker zonder soortnaam is gemaakt door Guillaume Severin. Dit is af te leiden uit de initialen GS linksonder in de afbeelding. Een publicatie van Belle (1989) leidde ertoe dat de afgebeelde libel te identificeren was als de Zuid-Amerikaanse soort *Neuraeschna dentigera* aan de hand van de achterlijf-aanhangsels. Deze determinatie werd bevestigd door de libellenspecialist Nathalia von Ellenrieder (Verspui & Wasscher, 2019).

Aquarel van onbekende glazenmaker, tegenwoordig *Neuraeschna dentigera* (Ae12b in collectie KBIN).

Michel-Edmond de Selys-Longchamps (1823–1900), 2 volumes. Bruxelles, Acad. R. Belg.

KBIN (2019): Virtual collections. Archives of Edmond de Selys Longchamps. Online on the internet, URL [1-8-2019]: <http://virtualcollections.naturalsciences.be/archives>.

Marinov M. & Donnelly T. (2013): *Teinobasis fatacula* sp. nov. (Zygoptera: Coenagrionidae), found on Eua Island, Kingdom of Tonga. *Zootaxa*, 3609(6), 589-592.

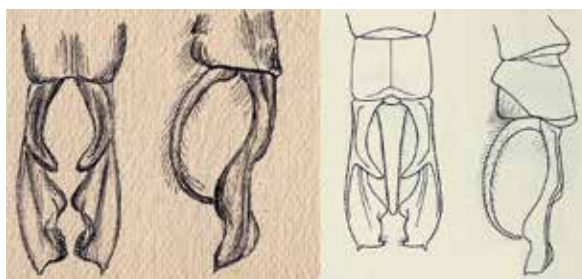
Selys Longchamps de E. (1840): *Monographie des Libellulidées d'Europe*. Librairie Encyclopédique de Roret, Paris & Librairie nationale et étrangère de Ch Muquaerdt. Imprimerie Hayez, Bruxelles.

Selys Longchamps de E. (1896): *Le progrès dans la connaissance des Odonates*. Compte-rendu des séances du troisième Congrès international de Zoologie 1895. Brill, Leyde.

Verspui, K. (2017): Negentiende-eeuwse libellenaquarellen met een Nederlands tintje. *Brachytron*, 19(1), 3-15.

Verspui K. & Wasscher M.Th. (2016): The damselfly and dragonfly watercolour collection of Edmond de Selys Longchamps: I Agrionines. *International Journal of Odonatology*, 19, 125-156.

Verspui K. & Wasscher M.Th. (2017): The damselfly and dragonfly watercolour collection of Edmond de Selys Longchamps: II Calopterygines, Cordulines, Gomphines and Aeschnines.

Tekening van de achterlijf-aanhangsels van *Neuraeschna dentigera* in aquarel Ae12b (collectie KBIN) en Belle (1989).

International Journal of Odonatology, 20, 79-112.

Verspui K. & Wasscher M.Th. (2019): Puzzling watercolours of Odonata from the collection of Edmond de Selys Longchamps. *Odonatologica*, 48(1/2), 1-25.

Wasscher, M.T., & Dumont, H. J. (2013): Life and work of Michel Edmond de Selys Longchamps (1813–1900), the founder of Odonatology. *Odonatologica*, 42, 349-382.

Wasscher, M. Th., Verspui, K. & Cammaerts, R. (2016): An *Aeshna affinis* watercolour by Pierre Léonard Vander Linden (1797-1831) found in the Selys' collection. *Notulae Odonatologicae*, 8(7), 240-245.

Tuinvlindertelling 2019

Bar weinig vlinders

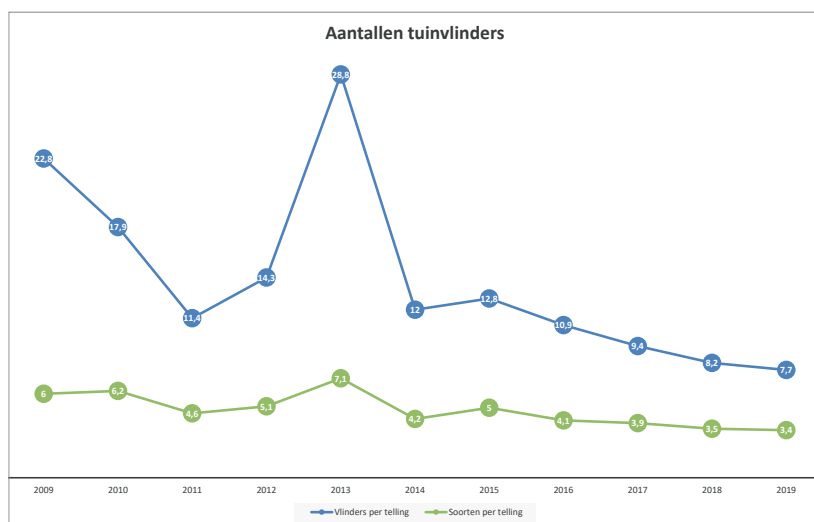

Distelvlinder.

Van 6 tot en met 28 juli 2019 hield De Vlinderstichting de jaarlijkse tuinvlindertelling. Er werden ongeveer 10.000 tellingen doorgegeven.

Tekst:
Ineke Radstaat
De Vlinderstichting

Wat werden er maar weinig vlinders geteld. Door de droge zomer van 2018 zijn veel rupsen doodgegaan omdat planten waren verdroogd. En dat was goed te zien in de aantallen. Gemiddeld lag het aantal getelde vlinders veel lager dan andere jaren. De afgelopen tien jaar waren er gemiddeld 15 vlinders per telling in de tuin. Dit jaar zijn dat er slechts 7,7, ondanks het verlengen van de telling.

Het aantal soorten is redelijk stabiel, maar het aantal vlinders gaat – met uitzondering van topjaar 2013, steeds verder naar beneden. Tot en met 2017 werd er 1 weekend geteld, in 2018 tien dagen en in 2019 zelfs 3 weken.

Slechte timing

Sinds de start in 2009 was de tuinvlindertelling het eerste weekend van augustus. Tot 2016 was dat prima. Maar de laatste jaren bleek dat weekend nét te laat: door het warme weer gaan vlinders steeds vroeger vliegen. De piek van de vlinders viel de laatste jaren in juli.

Door het grillige weer is het steeds moeilijker om een goed beeld van de vlinders te krijgen. In de telling van vorig jaar was het geen dag onder de 35 graden en dat heeft invloed op de tellingen. Het blijft nog een beetje experimenteren wanneer we de beste periode hebben. Maar juli leek dit jaar écht de topmaand te gaan worden. Toch ging dat anders: door een stevige hittegolf en draaiende wind hielden de vlinders zich koest, en viel de piek dit jaar toch in de eerste week van augustus. Al was die piek wel veel lager dan in andere jaren.

Vlinders in het noorden

Gelukkig is er ook goed nieuws: met name in Groningen, Friesland, Noord-Holland en op de Wadden melden veel waarnemers erg veel vlinders in de tuin. Met name dagpauwoog, atalanta en distelvlinder zijn daar talrijk. Waarom dat zo is blijft nog onduidelijk: meer regen, andere grondsoort, lagere temperaturen ... of is er toch meer aan de hand?

Top drie vlinders tuinvlindertelling 2019

1.	Atalanta
2.	Klein koolwitje
3.	Dagpauwoog

Distelvlinders net te laat!

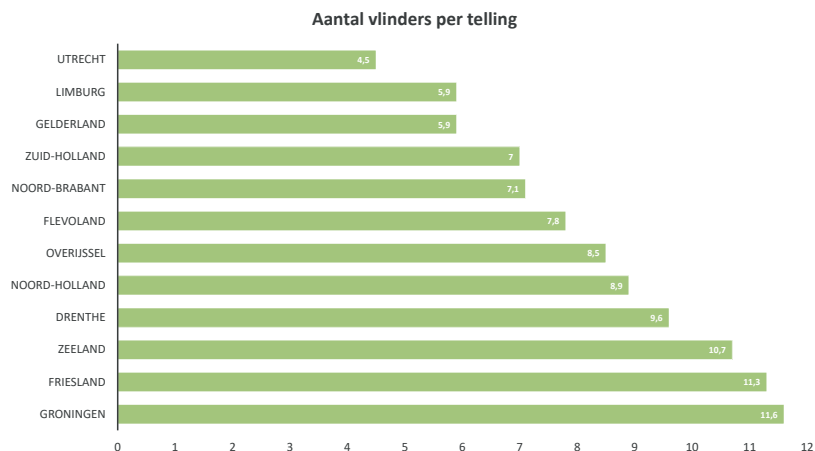
In het voorjaar zagen we al veel distelvlinders, maar in juni waren de meeste distelvlinders verdwenen. Verder getrokken naar het noorden, of doodgegaan. Na een aantal weken kwam in de eerste week van augustus de volgende generatie uit de pop. En dat zorgt voor een explosie van vlinders! “Nog nooit zag ik zoveel vlinders in mijn tuin, met tientallen tegelijk zitten ze op de vlinderstruik.”

Net te laat voor de tuinvlindertelling, maar voor veel waarnemers toch nog veel vlinders in de tuin.

Opvallend

De grote afwezige is de kleine vos. Deze vlinder is vrijwel altijd in de top vijf te vinden, maar dit jaar komt hij niet verder dan plaats twaalf. Ook hier is de hete en droge zomer van 2018 waarschijnlijk de oorzaak; veel rupsen van de kleine vos hebben het toen niet overleefd.

Leuke nieuwkomer is het scheefbloemwitje. Nog niet iedereen heeft hem waarschijnlijk herkend, maar hij werd dit jaar 56 keer doorgegeven.

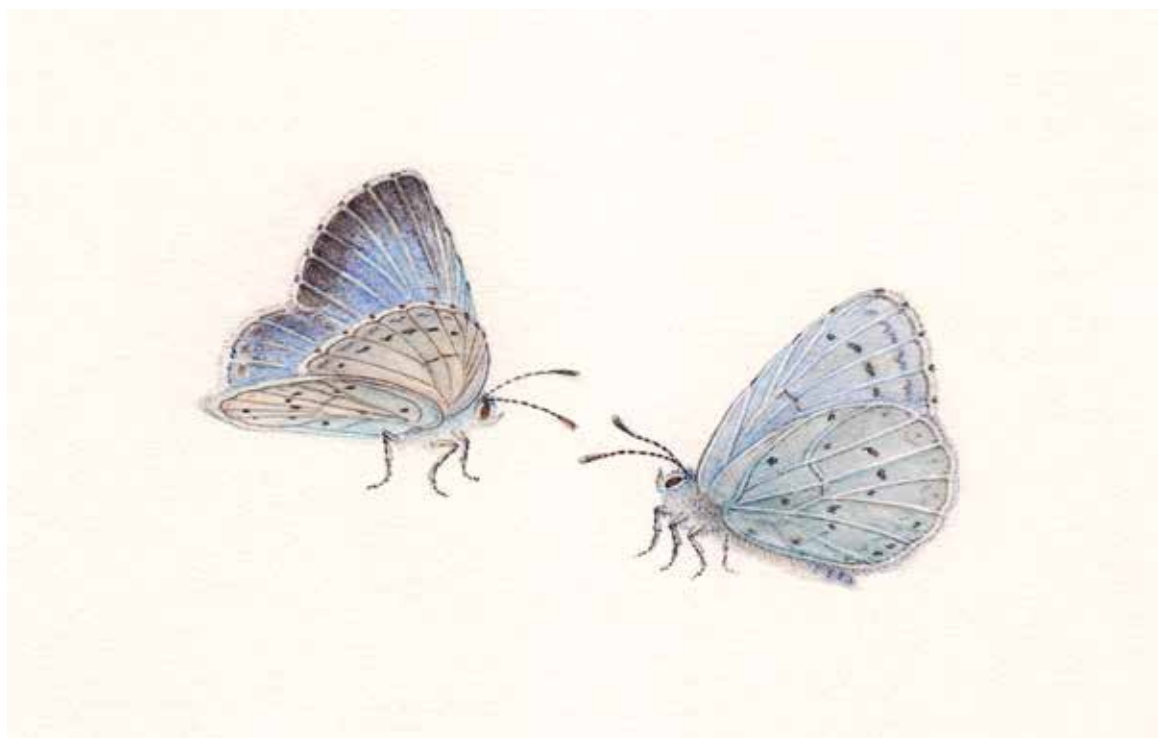

Aantal vlinders per telling in de verschillende provincies in 2019. Vooral de hoge aantallen in de noordelijke provincies vallen op.

Kijk voor meer resultaten op www.vlindermee.nl. Daar kun je ook je tellingen invoeren en vind je tips om je tuin (nog) vlindervriendelijk(er) te maken.

Tekening Marjolein Varekamp, tekst Liesbeth van Agt.

Vlinderportret

Het boomblaauwtje is een vlinder die je in de tuin of in een park kunt zien. Maar dit kleine blauwtje voelt zich ook prima thuis op andere plekken met bomen en struiken, bijvoorbeeld in bosranden. Het vrouwtje legt eitjes op klimop, hulst of sporkehout. Van de algemeen voorkomende blauwtjes is dit het enige dat geen oranje op de onderkant van de vleugels heeft.

De distelflinder liet zich dit jaar pas zien ná de tuinvlindertelling.

Met de boswachter naar de Vlietlanden

Midden in het dichtstbevolkte deel van de Randstad ligt een onbekend stukje natuur. De regio waar het deel van uitmaakt (tussen Delft, Rotterdam en Hoek van Holland) wordt ook wel het kleine Groene Hart genoemd. Aan alle kanten wordt dit open landschap begrensd – en bedreigd – door stedelijk gebied. De bewoonde wereld en de industrie zijn nooit verder dan twee kilometer van je verwijderd. Maar in de Vlietlanden waan je je toch midden in de natuur.

Voor vlinders en libellen is zorgvuldig natuurbeheer van cruciaal belang. Veel zeldzame vlinders doen het tegenwoordig weer wat beter dan eind vorige eeuw, omdat er gericht aandacht wordt besteed aan het beheer van hun leefgebied. In de Vlietlanden kunnen we met eigen ogen zien wat goed beheer aan mooie natuur oplevert. Echt zeldzame vlinders komen hier niet voor, maar voor graslandsoorten zoals argusvlin-der en bruin blauwtje is het er heel geschikt. En dat is nodig ook, want graslandvlinders gaan nog steeds hard achteruit.

Om het natuurgebied te leren kennen, gaan we op stap met boswachter Guus van Oostwaard van Natuurmonumenten. Of beter gezegd: we steken van wal, want de Vlietlanden kunnen het beste per boot verkend worden. Guus vertelt: “Vanuit de boot kun je de bloeiende graslanden goed overzien. En ook de vogels laten zich goed bekijken. Ze zijn eraan gewend dat de mensen vlak langsvaren zonder dat ze ooit aan wal komen.”

Historie

In de 13e eeuw heeft men de Maas aan de noordzijde van dit gebied geprobeerd te beteugelen met een aaneengesloten dijk. Die was bedoeld om een einde te maken aan de tot dan gebruikelijke overstromingen. Maar diezelfde dijk was er ook de oorzaak van dat het overvloedige water niet meer weg kon. Om dat toch mogelijk te maken werden er in de dijk ‘luchten’ gemaakt. Dat waren niet veel meer dan afsluitbare gaten. Deze ‘luchten’ werden gemaakt op de plaatsen waar afwateringen waren gegraven. Bij het graven daarvan leverde ieder dorp zijn bijdrage. Zo delfden de dorpen Monster en Wateringen ieder een eigen vliet, de Noordvliet en de Zuidvliet. Bij de ‘lucht’ aan het einde van de Noordvliet werden twee lemen hutten bewoond door lieden aan wie het opzicht was opgedragen. Die hutten vormden in de 14e eeuw de basis voor de nederzetting Maeslantsluys, het latere Maassluis. De ‘lucht’ in kwestie werd in 1602 in opdracht van de bestuurders van Monster een echte spuisluis.

Hoog waterpeil

De unieke moerassige situatie van de Vlietlanden is dan ook min of meer noodgedwongen zo ontstaan. Omdat via de spuisluis alleen bij eb water kon worden gespuid, bleef er veel water in het gebied. Zo ontstond een plas-drassituatie die leefgebied is voor zeldzame planten en dieren. Het land is nooit ingepolderd en bleef dus ongeschikt voor landbouw. “Deze graslanden zijn waarschijnlijk de oudste van Zuid-Hol-

land”, vertelt Guus trots.

De Vlietlanden bestaan voor het grootste deel uit dotterbloemhooiland. Dit graslandtype komt voor op de overgang van droge grond naar verlandingen. Het grondwater staat hier jaarrond hoog. Tot halverwege de vorige eeuw kwamen dotterbloemhooilanden veelvuldig voor, maar nu zijn ze op veel plaatsen verdwenen. Natuurbeheerders doen hun uiterste best om ze terug te krijgen, maar gemakkelijk is dat niet. Op deze plek zijn de oorspronkelijke dotterbloemhooilanden behouden gebleven vanwege het hoge waterpeil en door gericht beheer van Natuurmonumenten.

Oeverbescherming

Het gebied is ingeklemd tussen de twee Vlieten en wordt ook nog eens doorsneden door de Middelvliet. Dat levert kilometerslange oevers op die om aandacht vragen. Al varende valt ons op dat de oevers op een natuurvriendelijke manier van bescherming zijn voorzien. Aan beide kanten zijn twee rijen paaltjes in het water geplaatst. Daartussen liggen takkenbossen en dunne boomstammen opgestapeld. De ruimte tussen de oever en deze takkenbossen is gevuld met maaisel uit het gebied. Voor passanten lijkt het misschien een rommelig geheel, maar amfibieën vinden het heerlijk. Tussen de rommel kunnen ze zich goed verschuilen voor roofvissen en hun eitjes zijn er veel veiliger dan in het open water. Ook insecten zoals libellenlarven vinden hun toevlucht in de natuurvriendelijke beschoeiingen en vogels broeden er graag. Het onderhoud van de oevers is vrijwilligerswerk. Regelmatig vaart Natuurmonumenten met twee boten uit. De ene boot is dan volgeladen met vrijwilligers en de andere hoog opgetast met takken en ander materiaal. De boten varen dan langzaam de oevers langs om de palenrijen van nieuwe vulling te voorzien.

Boswachter Guus van Oostwaard (Natuurmonumenten) van de Vlietlanden.

Tekst:
Gerdien Bos
De Vlinderstichting
&
Pim van der Marel
vdmarel.com

De schapen worden per boot naar de hooilanden gebracht.

Hooien

De mooiste tijd om een bezoek te brengen aan de Vlietlanden is mei. Dan bloeien de orchideeën en zien de velden paars en geel van echte koekoeksbloem en grote ratelaar. Maar ook in andere jaargetijden is er een rijke flora te bewonderen. Om de soortenrijkdom te behouden, is het nodig om twee keer per jaar te maaien en af te voeren. Door depositie uit de lucht en afbraak van het veen is er een continue aanvoer van stikstof. Hierdoor wordt de voedselrijkdom verhoogd, wat op de lange termijn leidt tot verruiging en minder soorten. Met één keer hooien per jaar wordt niet genoeg afgevoerd. De stikstof uit de lucht plus dat wat vrijkomt uit

de bodem is dan groter dan wat er weggehaald wordt. Door een deel van het gebied nog een tweede keer te hooien zorgt Natuurmonumenten ervoor dat de Vlietlanden voedselarm en soortenrijk blijven.

De eerste maaibeurt wordt in juni gedaan. Guus wijst op een strook bloemen die nog overeind staat in een veld waar de maaimachines al zijn geweest. “Daar zit een karekietennest in. Uiteraard doen we bij het maaien ons best om nesten en waardevolle vegetatie te ontzien. Maaien gebeurt altijd gefaseerd, zodat vlinders en bijen nog nectar kunnen vinden in de overgebleven stroken.”

De tweede maaibeurt gebeurt niet met machines, maar met schapen. Die mogen enige tijd goed begeleid grazen op de hooilanden. Daarna worden ze weer ergens anders naartoe gebracht. Het vervoer van de schapen geschiedt per boot; een andere manier om de Vlietlanden te bereiken is er niet. Men gebruikt daarvoor een Westlander. Dat is een lange, platte boot met een opvallend groot drijfvermogen. Dit maakt de boot geschikt voor zware ladingen in ondiep water.

Zelf op verkenning

Hoewel de Vlietlanden zelf niet betreden mogen worden, kunnen ze van uit de boot, wandelend of per fiets goed bekeken worden. De omgeving

heeft een rijke historie en overal bevinden zich informatiepanelen voor bezoekers. Uiteraard heb je pal tussen Den Haag, Delft, Rotterdam en de Botlek de nodige horizonvervuiling. Maar gelukkig is die op veel plaatsen aan je zicht onttrokken en bevind je je in een uiterst landelijke omgeving. Zelfs vanaf de uitkijktoren, waarvandaan je de Vlietlanden helemaal kunt overzien, is het uitzicht voornamelijk groen. Terwijl we op de uitkijktoren staan, nodigt Guus uit: “Natuurmonumenten organiseert meerdere keren per jaar vaarexcursies naar de Vlietlanden. Wie het gebied een keer wil

bezoeken onder leiding van de boswachter is van harte welkom. Zie voor meer informatie www.natuurmonumenten.nl/vlietlanden.”

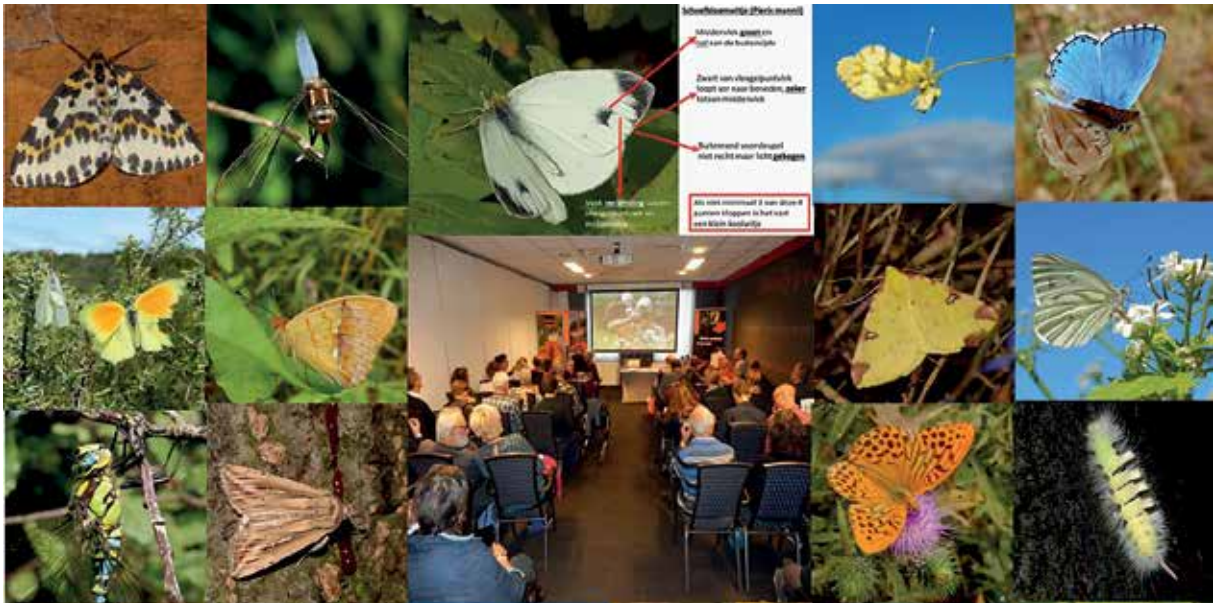
Het 'kleine' Groene Hart

Het valt gemakkelijk in te zien waar het open landschap deze bijnaam aan dankt. Net als bij het 'grote' Groene Hart vergt het moeite om het gebied te beschermen tegen oprukkende industrie, asfalt en beton. Het gemak waarmee de natuur soms wordt opgeofferd voor andere belangen vergt actieve bewaking. En dit gebied is omringd door alle mogelijke actoren met minder natuurvriendelijke doelstellingen. Het behoud van dit kleine Groene Hart maakt daarom een permanent verdedigingsbeleid noodzakelijk. Natuurmonumenten noemt de Vlietlanden op haar website een kleine groene long. Wij vinden dat een prachtige beeldspraak waar we ons graag bij aansluiten.

Genieten en puzzelen op Nature Talks

Op 9 en 10 november wordt in de Reehorst in Ede voor de vierde keer het grote Natuurfotofestival Nature Talks gehouden. Net als de vorige jaren is De Vlinderstichting daar aanwezig met lezingen, presentaties, maar ook met puzzelen met foto's van vlinders en libellen. Kom gerust langs met plaatjes waar je nog geen naam bij hebt kunnen vinden.

Nature Talks: een heel weekend lang genieten van en puzzelen met vlinders.

In de 'Vlinderzaal' worden zowel zaterdag als zondag de hele dag presentaties gegeven over vlinders en libellen. Dat zijn verhalen over de herkenning, bijvoorbeeld een stoomcursus libellen herkennen, uilen en spanners, witjes en hommels, maar ook schitterende vlinderreisverhalen. Zo komen de vlinders van Wit-Rusland, de Cevennen en de Eifel en Ardennen aan de orde. Zowel zaterdag als zondag starten we met een verhaal over de plaatsen waar je goed vlinders te zien kunt krijgen zonder daarvoor zelf te hoeven vliegen. Er zijn heel veel goed bereikbare plekken waar de vlinders nog volop vliegen. Op zondag krijgt u ook een overzicht hoe het afgelopen vlinderjaar was en ook bezoeken we de Moerputten, waar veel meer vlinders voorkomen dan alleen het pimperlblauwtje. En ook het boeiende leven van hommels komt ter sprake. Alle presentaties maken natuurlijk gebruik van prachtig fotomateriaal, want we zijn niet voor niets op het natuurfotofestival Nature Talks!

Basisprogramm

In de wandelgangen, maar met name in de lange pauze, tussen 11.55 uur en 13.30 uur kun je langskomen

met je foto's die we dan samen op naam brengen. We hebben allerlei gidsen bij de hand en kunnen er zo vast en zeker uitkomen. Het Nature Talks-festival heeft naast het hoofdprogramma met internationale fotografen in de grote schouwburgzaal een basisprogramma. De Vlinderstichting-activiteiten zijn allemaal binnen het basisprogramma te bezoeken. Dat heeft nog veel meer boeiende onderdelen zoals natuurfotolezingen en natuurfilms. Er is een schitterende expositie met de winnaars van de fotowedstrijd Nature Photographer of the Year. Ook de natuurfotografiebeurs zit erin. Kortom: u zult zich geen moment vervelen.

Tekst: Kars Veling
De Vlinderstichting

Bestellen met korting

Een basisticket voor een dag kost € 25,-, maar als u zich aanmeldt via met de speciale Vlinderstichtings-kortingscode 'vlinder-talks2019' betaalt u € 5 minder, dus maar € 20,- per dag en kunt daarmee dus alle onderdelen van het basisprogramma bijwonen. Ga voor meer informatie en om tickets te bestellen naar: <https://www.naturetalks.nl/fotofestival>.

Nationale Nachtvliedernacht 2019

Buxusmotten en beveiligers

Dit jaar werd de landelijke Nationale Nachtvliedernacht (NNN) gehouden op vrijdag 30 en zaterdag 31 augustus. Op zaterdag verzorgden Remco Vos en ik de NNN voor de derde keer bij Het Groene Huis in Amersfoort.

Tekst: Na de hittegolf van eind augustus was het in de dagen voor de NNN flink afgekoeld, maar op zaterdag schoten de temperaturen nog één keer omhoog naar een zomerse 28 graden. Aan het begin van de avond leidde dat tot een aantal onweersbuien die net over/langs Amersfoort trokken. Tot ongeveer 20.30 uur bleef het nog wat regenen terwijl het onweer langstrok. Dat leverde uiteindelijk het perfecte weer op om nachtvlieders te kunnen zien, want die houden van warme, licht vochtige omstandigheden.

Laken, led en lekkers

De bezoekers konden die avond een rondje over het landgoed lopen. Bij Het Groene Huis stond een opstelling met een laken en twee felle lampen. Even verderop stond eenzelfde opstelling in het gezelschap van een paar gezellig knorrende zwijntjes. In een eikenlaan waren de bomen besmeerd met het bekende stroopmengsel en een wijnmengsel waar bepaalde nachtvliedersoorten gek op zijn. Tot slot kwam men bij een zogenoemde LepiLED, een soort hangende opstelling met ledverlichting. Het is een van de alternatieven voor kwikdamplampen, die niet meer verkocht mogen worden in verband met de schadelijke kwikstoffen.

Vlieders en hoornaars

Rond 21.00 uur was het donker en kwamen de eerste nachtvlieders op het licht en smeet af. De fraaie getekende gamma-uil (*Macdunnoughia confusa*) en de essengouduil (*Atethmia centrargo*) waren mooie soorten om mee te beginnen.

Op het laken bij Het Groene Huis kwamen naast vlieders redelijk wat hoornaars af. In tegenstelling tot de 'limonadewespen' zijn hoornaars absoluut niet agressief, maar als je bijvoorbeeld bukt om een foto te maken en er komt er eentje per ongeluk klem te zitten, dan doet het echt wel zeer als ze je steken. Om dat te voorkomen vingen we de hoornaars in een potje om ze aan het eind van de avond weer los te laten.

Mooie vlieders

De buxusmot (*Cydalima perspectalis*) overheerste die avond: waarschijnlijk hadden we er in totaal wel zo'n 150 stuks. Meestal in de 'normale vorm', maar we hadden ook meerdere donkere exemplaren van deze soort. De buxusmot is niet echt geliefd onder tuiniers met buxus in de tuin, maar als we hier realistisch naar kijken is het een exotische plant die hier helemaal niet thuishoort, en de buxusmot, ook een exoot, maakt nu gebruik van de kans die we bieden doordat we met ons allen zoveel buxus in onze tuinen hebben staan. Het natuurlijke evenwicht zal er hopelijk vanzelf komen; laten we tot die tijd maar gewoon genieten van deze mooie vlinder.

Op smeer werden ook mooie nachtvlieders gezien. Het zwart weeskind (*Mormo maura*) is een indrukwekkende vlinder door zijn grootte van zo'n 3 à 4 cm. Verder kwamen er onder andere huismoe-der (*Noctua pronuba*), volgeling (*Noctua comes*), agaatvlinder (*Phlogophora meticulosa*), gewone worteluil (*Agrotis exclamationis*), piramidevlinder (*Amphipyra pyramidea*) en schijnpiramidevlinder (*Amphipyra berbera*) op af. De avond was uiteindelijk goed voor zo'n 60 soorten.

Geen inbrekers

Rond 23.30 uur kwamen er onverwachte bezoekers: een beveiligingsbedrijf dat een melding had gekregen via camerabewaking. De politie die even later volgde bleef wat wantrouwig, maar het mocht toch wel duidelijk zijn dat we niet aan het inbreken waren! De NNN was weer een mooie avond en nacht, met leuke bezoekers. Iets na 1.00 uur gingen de lampen uit en was het nachtvliederveestje voorbij.

In 2019 is voor de 15e keer de Nationale Nachtvliedernacht gehouden. Op 67 plekken verspreid door heel Nederland zijn nachtvliederexcursies georganiseerd. In totaal zijn er 707 soorten nachtvlieders waargenomen, al kan dit aantal nog veranderen aangezien nog niet al deze waarnemingen zijn gevalideerd. Hieronder zaten onder andere de in de voorbeschouwing van de NNN (Vlieders 3 2019) besproken weeskinderen, ook al waren het er niet zoveel als verwacht. Wilt u meer verslagen lezen? Neem dan een kijkje op onze website: www.vlinderstichting.nl/nachtvliedernacht. Ook zin om mee te gaan? Noteer dan alvast het weekend van 20 juni 2020 in uw agenda!

1. tweelijnmot, 2. gezoomde valkmot, 3. eikensteltnot, 4. scherphoekvedermot, 5. buxusmotten, 6. zwart weeskind, 7. satijnlichtmot.
Foto's: Remco Vos m.u.v. eikensteltnot: Violet Middelma.

Vlinders kijken in Jakarta

Als je door Jakarta, de hoofdstad van Indonesië, rijdt of loopt, denk je niet meteen meer aan de gordel van smaragd. Op dit moment is Jakarta met zijn 16 miljoen inwoners een van de sterkst vervuilde steden ter wereld. Omdat er niet zoals in sommige andere grote steden een goed functionerend metrosysteem is, zit de stad verstopt met auto's en motorfietsen. De luchtkwaliteit is alarmerend en de stad zinkt steeds verder weg door het onttrekken van grondwater en de zeespiegelstijging. Reden voor de huidige regering om een andere hoofdstad te creëren op het nog min of meer maagdelijke eiland Kalimantan (Borneo).

Tekst: Dat er nog vlinders rondvliegen in Jakarta zal menig-
Gerrit Alink een dan ook verbazen. Niet in de laatste plaats de inwoners van Jakarta zelf. De door mij gehoorde opmerking "Zijn hier dan vlinders?" is veelzeggend genoeg. Mogelijk verklaart dat ook waarom vlinders in Indonesië wel wetenschappelijke en Engelse namen hebben, maar zo goed als geen Indonesische.

Kupu-kupu

Ik woon al een aantal jaren een deel van mijn tijd in Jakarta. Daar ik geen zin heb om steeds 'naar buiten' te gaan – uit solidariteit met de inwoners van Jakarta zullen we maar zeggen – en gezien mijn achtergrond als bioloog, heb ik het plan opgevat de vlinders in Jakarta te inventariseren. Ik werd getriggerd door het feit dat ik in de tuin van mijn appartementencomplex in Kemayoran, gelegen aan de oostelijke rand van het centrum (Jakarta Pusat) toch nog zeer veel vlinders zag rondvliegen en de tuinman ter plekke geen andere naam voor de vlinders kon bedenken

dan 'kupu-kupu' (vlinder). Niet dat ik in de afgelopen drie jaar een volledige inventarisatie heb uitgevoerd op alle stukjes groen in de hoofdstad, maar ik heb wel steekproefsgewijze op twee plaatsen gefotografeerd en geteld. Dat zijn de 'greenbelts' oftewel de kleine niet al te netjes onderhouden tuin aan de straatkant van mijn appartementencomplex Grand Palace in Kemayoran, en verder de buitenranden van de bekende dierentuin in Ragunan (Ragunan Zoo) in Zuid-Jakarta. De keuze van beide plaatsen was puur gebaseerd op gemak. De eerste omdat die slechts 50 m verwijderd is van mijn appartement, de tweede omdat die goed te bereiken is met het openbaar vervoer en voorzien van faciliteiten voor de inwendige mens, hetgeen wel belangrijk is na een intensieve fotosafari in de tropische hitte. Alle waarnemingen zijn ingevoerd op de site van iNaturalist en zodoende controleerbaar (zie 'Butterflies and Moths of Indonesia' en 'Java').

Veel vlinders

In totaal komen in Indonesië, en dan heb ik het over heel Indonesië, inclusief Papoea, naar schatting ongeveer 2500 soorten dagvlinders voor. Niemand weet precies hoeveel, maar op fotochecklijsten zoals die van iNaturalist zijn ongeveer 600 soorten terug te vinden. Het aantal soorten nachtvlinders en micro's is onbekend, maar wordt geschat op meer dan 10.000. De door mij op slechts twee locaties tot nu toe waargenomen soorten betreffen 56 soorten dagvlinders en 73 soorten voornamelijk dagactieve nachtvlinders en microlepidoptera. In totaal dus 129 verschillende soorten. Gezien de wijze van waarnemen, alleen overdag en zonder net en zonder val en dan slechts op twee locaties, zal dit naar ik aanneem maar een fractie zijn van wat daadwerkelijk in Jakarta rondvliegt. Een volledige inventarisatie is ook niet het doel van dit artikel. Het gaat mij erom te laten zien dat er in een sterk vervuilde stad met een zeer hoge luchtverontreiniging en relatief weinig groen, nog steeds veel vlinders voorkomen die op eenvoudige wijze door iedereen zijn waar te nemen.

Peacock Pansy (*Junonia almana*).

Gerrit Alink

Nieuwe namen

Geprikkeld door het feit dat Indonesische namen bijna volledig ontbreken, met uitzondering van enkele beschermde soorten die voorkomen op Papoea, heb ik voor 450 Indonesische dagvlinders zelf maar een Indonesische naam bedacht. Deze naam is in de meeste gevallen een vertaling van de Engelse naam, of bij het ontbreken daarvan van de wetenschappelijke naam. In slechts enkele gevallen heb ik zelf een bijpassende naam bedacht. Nu staat het natuurlijk eenieder vrij om deze naam al dan niet te gebruiken, en mogelijk zullen sommige Indonesische onderzoekers mij betichten van hoogmoed. Ik daag hen bij dezen uit om dan maar zelf met passende namen te komen. Ik denk dat het voor het kweken van een gezonde belangstelling voor de natuur en van insecten in het bijzonder, nodig is dat je de alledaagse soorten in je eigen taal kunt onderscheiden, zodat mijn Indonesische tuinman mij niet meer hoeft te vertellen dat daar een kupu-kupu vliegt, maar het beestje bij de naam kan noemen. Overigens heb ik hem uit dank voor zijn belangstelling en de wijze van onderhoud van zijn tuin, die vlinder-vriendelijk genoemd mag worden, een fotoboek van de 'Kupu-kupu di Grand Palace' cadeau gedaan.

Verbaasd

Om eerlijk te zijn heb ik me verbaasd over de diversiteit aan dagvlinders in Jakarta, een stad met een hoge graad aan luchtverontreiniging. Hoewel ik hierover geen gegevens heb kunnen vinden, kan niet uitgesloten worden dat de diversiteit van vlinders in het verleden in Jakarta nog groter is geweest. Het lijkt er in ieder geval op dat luchtverontreiniging geen (groot) effect heeft op de vlinderstand, maar wat dan de gunstige factoren zijn die hierbij een rol spelen, is onzeker. Een ding is wél zeker: ik zal ook in de toekomst met plezier naar vlinders in Jakarta blijven kijken!

Autumn Leaf (*Doleschallia bisaltide*).

Tailed Jay (*Graphium agamemnon*).

Great Mormon (*Papilio memnon*).

Lime Butterfly (*Papilio demoleus*).

Great Eggfly (*Hypolimnys bolina*).

Niet elke rups is een processierups

Er is de afgelopen zomer veel te doen geweest over de inmiddels welbekende eikenprocessierups. Elke rups met haren is al snel eng en iets waar je voor op moet passen. Veel rupsen met haren zijn echter geen enkel gevaar, sterker nog: je tuin wordt er een stuk leuker door.

Tekst: Veel mensen houden van een tuin vol kleurrijke vlinders in de zomer. Maar voor het zover is, moeten de rupsen van die vlinders zich wel ongestoord kunnen ontwikkelen. Rupsen zijn altijd minder populair geweest dan vlinders, omdat sommige rupsen 'schade' kunnen aanrichten. Het groot koolwitje bijvoorbeeld dat in de moestuin korte metten maakt met de zorgvuldig opgekweekte kool. Toch zijn er maar weinig rupsen waarvan we de schade kunnen zien, laat staan dat we er last van hebben. Er is nog wel een andere rups in Nederland waar we wel degelijk last van kunnen hebben en dat is de eikenprocessierups. Het is een nachtvlinder die vooral 's nachts actief is en die we als vlinder dus niet veel te zien krijgen. Ze maken rupsennesten tegen de stam van eiken of in de grond. De rupsen hebben veel haren, een deel is zichtbaar voor ons, maar dat zijn niet de brandharen die voor de overlast zorgen. De brandharen zijn namelijk maar 2 mm groot en kunnen vooral vervelende uitslag en jeuk veroorzaken. Deze zomer waren er erg veel mensen met deze klachten omdat de eikenprocessierups erg veel aanwezig was, vooral door de hoge temperaturen vorig en dit jaar.

Hidde Hofhuis

WUR

& Kars Veling en

Jurriën van Deijk

De Vlinderstichting

De harige rups van de grote beer.

Veel meer soorten rupsen

Er zijn in Nederland ongeveer 900 soorten nachtvlinders waargenomen, en naast deze vlinders ook de rupsen. Stuk voor stuk op weg om zich tot mooie vlinders te ontpoppen. Naast de processierupsen hebben ook veel andere rupsen in Nederland haren op hun rug. Deze haren zijn een goede verdediging tegen vijanden. Ze geven echter niet dezelfde reactie als de haren van de processierups en u hoeft zich om deze rupsen dan ook geen zorgen te maken. Een rups die veel verward wordt met een processierups en die ook veel op eik leeft, is de rups van de plakker. Bij de plakker staan de haren op blauwe bultjes, en roodachtige bultjes aan de achterkant van de rups (zie foto). Daarnaast heeft de plakker niet zo'n duidelijke lichte band over de zijkant van het lichaam lopen. En kan ook in grote aantallen in bomen, in de tuin of op het huis gevonden worden. Naast deze twee veelvoorkomende harige rupsen zijn er ook heel veel andere soorten rupsen die op eiken leven. Dit zijn bijvoorbeeld de niet harige rupsen van wintervlinders en voorjaarsuilen.

Hoe herken je de eikenprocessierups?

Als u volgend jaar de eikenprocessierups wilt herkennen, let dan op de volgende kenmerken:

1. De rups heeft altijd lange witte haren die uit gele vlekken op de rug staan ingeplant.
2. Er loopt een donkere band boven over de rug van de rups.
3. De rups heeft een donkerbruine kop.
4. Wanneer de rupsen half vergroeid zijn lopen de rupsen vaak in een rijtje (processie) achter elkaar aan.
5. Er zijn in de buurt ook altijd eiken te vinden waar nesten van spinsels in hangen. Hier trekken de rupsen zich in terug om te vervellen of om zich tot vlinder te verpoppen.

Bent u benieuwd welke rupsen u in uw tuin gevonden heeft? Kijk dan in onze website op www.vlinderstichting.nl/rupsen-determineren. Daar staat een handig rupsenzoekstelsel.

Boven: Ten onrechte wordt hier gewaarschuwd voor de eikenproecssierups. Maar dit zijn plakkerrupsen.
Linksonder: Een groepje rupsen van de plakker. Rechtsonder: De enige echte eikenprocessierups.

Elke editie van *Vlinders* vertellen onze projectleiders u wat zij over vlinders en libellen gelezen (en geschreven) hebben in wetenschappelijke literatuur.

Tekst: Michiel Wallis de Vries

De Vlinderstichting

Invloed beheer en verkeer op bermbezoekers

Bermen kunnen helpen bij het verbinden van soortenrijke graslanden. Als ze breed genoeg zijn tenminste. In Engeland (Cornwall) werd de rijkdom aan bloembezoekende insecten onderzocht in brede bermen (minstens 5 meter breed) in relatie tot beheer en verkeersdruk. Er werden onder meer 45 soorten zweefvliegen, 28 soorten solitaire bijen, 8 soorten hommels en 17 soorten dagvlinders geteld, naast kevers en andere vliegen. Bij meer dan 200 passerende auto's per halfuur werden er geen hoge aantallen bloembezoekers meer geteld, al nam de verkeersinvloed uiteraard af met de afstand tot de weg. Door het integraal maaien tussen eind mei en half juli nam uiteraard het bloemenaanbod drastisch af en daalde ook het aantal bloembezoekende insecten sterk, zelfs weken tot maanden na het maaien. Een betere fasering van het beheer en bredere bermen langs drukke wegen worden dus aanbevolen.

Phillips, B.B., Gaston, K.J., Bullock, J.M. & Osborne, J.L. (2019) Road verges support pollinators in agricultural landscapes, but are diminished by heavy traffic and summer cutting. *Journal of Applied Ecology*, DOI: 10.1111/1365-2664.13470.

Chris van Swaay

Verbinden van kalkgraslanden is gunstig voor een vlinder als het bleek blauwtje.

Verbinden werkt

In Duitsland werd in Niedersachsen de invloed onderzocht van verbindingen tussen kalkgraslanden op de vlindergemeenschappen in kleine fragmenten kalkgrasland van hoogstens 1 hectare. De verbindingen bestonden uit soortenarmere graslanden. Verder werd ook bekeken of het uitmaakt of het omringende landschap grootschalig voor akkerbouw wordt gebruikt of niet. In de kalkgraslanden werden 48 soorten dagvlinders en bloeddrupjes gevonden, waarvan 26 Rode Lijst-soorten, zoals bleek blauwtje, grote parelmoervlinder en steppeparelmoervlinder. Het aandeel daarvan was 2,5 keer groter in goed verbonden dan in geïsoleerde kalkgraslanden. Maar dit positieve effect verdween naarmate het aan-

deel akkerbouw in het landschap toenam – en was afwezig wanneer bij 80% akkerbouw. Verbinden werkt dus wel, maar de kwaliteit van het te doorkruisen landschap maakt wel uit!

Overigens maakte het beheer van de kalkgraslanden zelf ook uit: de (langdurige of te intensieve) beweiding zorgde ook voor lagere aantallen en minder soorten vlinders. Bij laat maaien was de vlinderrijkdom hoger.

Kormann, U.G., Scherber, C., Tschardt, T., Batáry, P. & Rösch, V. (2019) Connectedness of habitat fragments boosts conservation benefits for butterflies, but only in landscapes with little cropland. *Landscape Ecology* 34(5), 1045-1056.

[Advertenties]

vlinderen in de Ariège
aan de voet van de Franse Pyreneeën

geheel verzorgde vlinderreizen
juni / juli 2020

www.loustal.eu

parnassius apollo

VLINDERREIS
Oostelijke Rodopen (ZO-Bulgarije)

mei/juni 2020

www.grazer-reizen.nl
026-785 1080

Landelijke Dag 2020: 10 jaar Tien voor 12!

Onze Landelijke Dag op 7 maart 2020 is dé ontmoetingsdag voor donateurs, werkgroepen, beheerders, beleidsmakers en alle anderen die van vlinders en libellen houden. Thema is dit keer '10 jaar Tien voor 12!'

In 2010 is De Vlinderstichting gestart met Tien voor 12! Een campagne om ervoor te zorgen dat de twaalf meest bedreigde vlindersoorten van ons land weer tien populaties zouden krijgen. Spiegeldikkopje, bruin dikkopje, iepenpage, grote vuurvlinder, veenbesblauwtje, pimperlauwtje, donker pimperlauwtje, veenbesparelmoervlinder, grote parelmoervlinder, veldparelmoervlinder, kleine heivlinder en veenhooibeestje: u hebt er regelmatig over kunnen lezen in het tijdschrift Vlinders. Wat hebben we voor deze vlinders gedaan in de afgelopen tien jaar? Met welke soorten gaat het beter en welke hebben nog steeds extra aandacht nodig? Welke soorten zijn op dit moment de probleemsoorten? En wat moet er de komende tien jaar gebeuren? U hoort het op de Landelijke Dag op 7 maart 2020. Zoals u gewend bent wordt het een dag vol boeiende verhalen en met mooie plaatjes.

En verder

Naast het lezingenprogramma, waar ook nog andere zaken aan de orde komen, is er een uitgebreide informatiemarkt waar van alles te zien en te koop is. Ook staan er weer enkele films van Annette van Berkel op het programma.

Aanmelden

De Landelijke Dag vindt plaats in de Junushoff in Wageningen van 10.00 uur - 16.00 uur. Inschrijven kost € 9,50 inclusief koffie en thee; voor een lunch betaalt u € 7,50 extra. U kunt zich aanmelden via onze website www.vlinderstichting.nl/landelijkedag of – als u geen internet hebt – met de antwoordkaart in dit blad.

Tien voor 12! is het thema van de Landelijke Dag 2020. De campagne is tien jaar geleden opgezet om de twaalf meest problematische soorten extra aandacht te geven.

Kars Velling

Frater Willibrordus in de vlindertuin.

In memoriam: Frater Willibrordus

“Met Frater Willibrordus uit de Bilt. Vrijdagmorgen fietste ik bij het Landgoed Oostbroek en zag daar drie mannetjes van het oranjetipje vliegen. Ook bloeiden er al pinksterbloemen waar de rupsen van deze vlinder op leven.” We zullen hem niet meer horen op de Fenolijn van Vroege Vogels. In september is Frater Willibrordus overleden.

In het tijdschrift Vlinders van november 1995 stond een interview met de frater; hij woonde toen nog in het Fraterhuis in Borculo. Daar was hij intensief bezig met de vlindertuin daar. Dat was een schitterend grasland met veel inheemse planten en hier en daar wat bomen en struiken waar toen wel 24 soorten dagvlinders werden gezien, waaronder de bruine vuurvlinder. Hij deed niets liever dan mensen rondleiden en vertellen over alle mooie natuur die ze daar konden tegenkomen. En aan het eind van de rondleiding ging deze veldprediker, zoals hij door zijn medebewoners werd genoemd, altijd even langs bij zijn ‘pogroep’. Hij had een kweekkooitje waar hij oranjetipjes kweekte en het overgrote deel van het jaar waren die als poppen aanwezig. Het oranjetipje was een favoriete vlinder van Frater Willibrordus en daarover vertelde hij honderduit.

Vanaf het vlinderjaar 1989, toen het vlinderherstelproject ‘Vlinders tussen Berkel en Oude IJssel’ werd uitgevoerd was hij betrokken bij De Vlinderstichting en sloeg hij bijna geen Landelijke Vlinderdag over. Toen hij uit Borculo naar Arnhem verhuisde kwam hij, al flink op leeftijd, met de fiets naar ons kantoor in Wageningen voor een praatje en om folders op te halen. Hoewel hij de laatste jaren meer kwakkelde met zijn gezondheid en ook niet meer zo heel mobiel was ging hij toch regelmatig naar buiten en deed daarvan bijna wekelijks verslag op de Fenolijn van het radio-programma Vroege Vogels. Tot enkele weken voor zijn dood was hij daar op de vroege zondagochtend te horen. We zullen hem missen.

Lastige libellen

De rode heidelibellen lijken nogal op elkaar. Daarom werd in het augustusnummer uitgelegd hoe je ze uit elkaar kunt houden. Hoe lastig dat is, bleek wel op het omslag van dat tijdschrift. De libel op de foto was geen bloedrode heidelibell, zoals wij op bladzijde 2 vermeldden, maar een steenrode. Met het schaamrood op de kaken hebben wij in ons fotoarchief de naam van deze foto aangepast!

Giften

Giften

De heer A.P. te E. stuurde ons € 450. Dat mooie bedrag was bijeengebracht door de aanwezigheid bij de uitvaart van zijn echtgenote, die erg veel van vlinders hield.

Mevrouw S.B. te E. maakte € 200 over: het bedrag dat was gegeven bij een familiefeest. Via iDEAL krijgen wij regelmatig kleinere donaties en de laatste maanden kregen we via die weg enkele keren een bedrag van € 300. Wij weten dan meestal niet wie de gulle gever is. Wij zullen de e-mailadressen hier maar niet publiceren ... Iedereen die via iDEAL of op een andere manier aan ons heeft geschonken: hartelijk dank!

Fiscus

Wist u dat u (middel)grote bedragen fiscaal voordelig kunt schenken? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag aan De Vlinderstichting te schenken. U kunt uw gift vervolgens aftrekken voor de inkomstenbelasting.

Wilt u een periodieke schenking doen, dan kunt u een machtigingsformulier downloaden op www.vlinderstichting.nl/schenken-met-belastingvoordeel. Ook eenmalige giften kunt u aftrekken voor de belasting, mits u aan het drempelbedrag komt van 1% van uw belastbaar inkomen.

Nalaten

U kunt De Vlinderstichting ook steunen door ons te benoemen als erfgenaam of door een legaat. Dat moet wel via de notaris worden vastgelegd. Ook over erfstellingen en legaten hoeft De Vlinderstichting geen belasting te betalen.

In 't kort

Een prettig idee! Voor meer informatie kunt u bellen of mailen met Liesbeth van Agt, 0317-46 73 53 of liesbeth.vanagt@vlinderstichting.nl. Zij stuurt u ook graag de brochure 'Als een koninginnenpage – uw testamentaire schenking aan De Vlinderstichting' toe.

ANBI

De Vlinderstichting is erkend als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling), dus wij hoeven over de ontvangen giften geen belasting af te dragen.

Lezingen

Medewerkers van De Vlinderstichting verzorgen regelmatig lezingen voor uiteenlopende doelgroepen. Tijdens de lezing ziet u prachtige foto's, korte filmpjes en natuurlijk de verhalen die erbij horen. Bijzondere dingen zoals het vervellen en ontpoppen bij vlinders en het uitsluipen van libellen worden mooi zichtbaar. Kortom: u krijgt allerlei nieuwe aspecten van het vlinder- en libellenleven te zien. Een avond natuur beleven waardoor u voortaan een ander gevoel hebt bij deze fantastische dieren! Op onze website www.vlinderstichting.nl/agenda kunt u zien welke lezingen er de komende tijd gegeven worden. Wilt u zelf een lezing organiseren? Kijk op www.vlinderstichting.nl/lezing-organiseren/ hoe u dat kunt regelen.

Basisgids Wilde bijen

Het leven van wilde bijen gaat niet over rozen, en dat geldt misschien ook wel voor hen die in deze soortgroep geïnteresseerd zijn. Om de 360 Nederlandse soorten op naam te kunnen brengen, is heel wat kennis, ervaring en bovendien geduld nodig. Onontbeerlijk in de avontuurlijke ontdekkingsstocht naar wilde bijen is een goede gids – of gidsen, want eerder bespraken we er ook al een aantal in dit blad. Een kersverse toevoeging aan de langzaam groeiende rij determinatiewerken is de fraaie 'Basisgids Wilde bijen' van Pieter van Breugel. De gids heeft fotodeterminatie als uitgangspunt genomen. Dat is, zo blijkt wel bij het ter hand nemen van het boek, niet altijd even makkelijk en leidt zeker niet altijd tot een correcte determinatie. De auteur is zich daar gelukkig terdege van bewust: in de tekst waarschuwt hij er regelmatig voor. De basisgids bestaat uit enkele inleidende hoofdstukken: over de vliesvleugeligen, zeg maar de familieleden van de bijen, en aansluitend ruim twintig pagina's over het leven en het uiterlijk van wilde bijen zelf. Dat alles is rijkelijk geïllustreerd, achter veel foto's zit zichtbaar een verhaal. De hoofdmoot van de gids bestaat uit een be-

spreking van 133 soorten wilde bijen. Er is dus sprake van een selectie uit alle soorten die in Nederland voorkomen. Daarin schuilt zowel de elegantie als de valkuil van deze gids. Immers: voor beginners is het fijn om je niet druk te hoeven maken over grote zeldzaamheden die je niet eenvoudig tegen zult komen. Anderzijds zijn de keuzes van de auteur soms wat lastig te volgen. Waarom wordt de zeer zeldzame lapse behangersbij wel behandeld en de langs de kust vrij algemeen voorkomende moshommel niet? Of de schorrijdebij en diens parasiet schorviltbij wel, maar de verspreid door heel Zeeland voorkomende grashommel niet? En zo zijn er meer voorbeelden. Per soort worden één tot soms wel zes foto's getoond, alle van zeer goede kwaliteit. Dat is een absoluut pluspunt van dit boek. De meeste soorten hebben een summiere beschrijving in tekst, maar de wespbijen weer vrijwel niet. Het blijft wat onduidelijk waarom de kenmerken en ecologie van de getoonde soorten wespbijen achterwege blijft. Bij elke soort wordt onder de soortnaam allerlei nuttige ecologische kennis in codetaal samengevat. Je moet er wel even voor gaan zitten om dat te ontcijferen, aangezien alles zonder leestekens gescheiden is. Om een idee te geven: bij de algemeen voorkomende grasbij wordt vermeld: "III-V en VI-VIII sol poot biv o poly ♀ ca. 12mm ♂ ca. 10 mm TNB a". Als je de afkortingen machtig bent, geeft het snel veel informatie, maar het is wel flink proppen. Alles bij elkaar genomen is de Basisgids Wilde bijen een fraai geïllustreerde gids die de beginnend bijenliefhebber op weg helpt en een inkijkje geeft in de kleurrijke wereld van onze wildebijenfauna.
Anthonie Stip

(Web)winkel

Koop vlinderproducten in onze webwinkel

In samenwerking met onze partner Vivara bieden wij u veel producten aan op onze webwinkel. Een deel van de opbrengst is voor De Vlinderstichting! U kunt ze bestellen op www.vlinderstichting.nl/vlinderwinkel.

Landleven vlinderspecial

Het tijdschrift Landleven heeft een vlinderspecial uitgebracht. Leuk om door te bladeren, leuk om weg te geven. Vol met wetenswaardigheden over vlinders in de tuin. Samengesteld door medewerkers van De Vlinderstichting en te koop in onze webwinkel.

De hele maand augustus is de vlinderspecial het welkomstgeschenk voor nieuwe donateurs. Met zo'n fleurige uitgave moet het alle donateurs lukken om iemand over de streep te trekken! Prijs: € 9,95

Handboek voor bijenfans

De bij is een absolute kampioen! Door zijn bijzondere samenwerking met de bloemen vormt de bij een onmisbare schakel in al wat leeft. Dit boek neemt je mee in de fascinerende wereld van de bij. Lees het en word ook bijenfana! Prijs: € 24,95

Klikostickers

Personaliseer je kliko's met onze fleurige klikostickers. Zo vind je ze gemakkelijk terug tussen al die anonieme exemplaren! Ze zijn er in verschillende formaten en designs.

De sets zijn te koop vanaf € 6,95 tot € 30,-.

Verrekijkers

Pentax Papilio II

Bij het kijken naar vlinders en libellen is het reuzehandig om een verrekijkertje bij de hand te hebben. Deze kijkers kunt u scherpstellen tot 50 cm.

6,5 x 21

Prijs: € 179,-

Donateursprijs: € 159,-

8,5 x 21

Prijs: € 199,-

Donateursprijs: € 179,-

Een tuin voor bijen & vlinders

In dit boek laat onze projectleider Albert Vliegthart zien hoe je deze bedreigde diersoorten een handje kunt helpen. Wat kunnen wij doen voor behoud van de bijen? En hoe kun je iets doen voor vlinders? Dit inspirerende boek laat zien hoe je heel eenvoudig een steentje kunt bijdragen aan het herstel van hun leefgebieden. Met informatie over nuttige dieren, goede plantcombinaties en eenvoudige maatregelen om vlinders, bijen en andere insecten naar je tuin, patio of balkon te lokken. Met kleurenfoto's, kaders en een lijst met aanbevolen boeken, tijdschriften en websites.

Prijs: € 22,-

Donateursprijs: € 19,50

Wenskaarten

De Vlinderstichting werkt samen met Vivara. Koopt u artikelen van Vivara **via onze website**, dan steunt u daarmee De Vlinderstichting. Vivara heeft op basis van onze foto's een serie wenskaarten met vlinders ontwikkeld. Bestel ze in onze webwinkel!

Opmerkelijk

Tekst: Albert Vliegthart De Vlinderstichting

Marcel Prick

Kim Huskens

In het zadel

Na een invasie van zadellibellen in Nederland is het dan voor het eerst in de geschiedenis dat deze soort zich heeft voortgeplant in ons land. Onze winters zijn nog te streng om te overleven voor deze soort, maar omdat de larven zich heel snel ontwikkelen in ondiepe wateren konden onder andere in de Ooijpolder duizenden libellenlarven en huidjes van deze exotische soort worden gevonden.

Nieuwe nachtvlinder

Ieder jaar worden nog nieuwe soorten nachtvlinders in Nederland gevonden. Deze keer trof Marcel Prick een grauwe bandspanner (*Epirrhoe molluginata*) aan op de lichtval in het zuiden van Limburg. Deze soort komt van oorsprong voor in Centraal-Europa en de rupsen voeden zich met walstrosoorten.

Rob Felix

Albert Vliegthart

Tien over twaalf

Zoals in dit tijdschrift te lezen is, ging het dit jaar extreem slecht met de vlinders van droge heide. Soortgericht onderzoek naar de kleine heivlinder leverde een flinke teleurstelling op. Dit jaar zijn naar schatting een twintigtal vlinders gezien. Dit is te weinig voor een levensvatbare populatie en we vrezen dan ook het ergste voor volgend jaar. Desondanks zetten we de herstelmaatregelen door om alle soorten in het leefgebied te helpen.

Zomergast

Deze zomer was er een tijgerblauwtje voor langere tijd aanwezig op de Sint-Pietersberg. Voor enkele vlinderaars een mooie kans deze soort eens in Nederland te zien. Op deze plek kon je eveneens genieten van het staartblauwtje, kaasjeskruidkoppje, sleedoornpage, het scheefbloemwitje en ook het dambordje. Het blijft een bijzondere vlinderplek.